

บทที่ 5

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาความสำเร็จของการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่าง เป็นหัวหน้าครอบครัวเกษตรกรในอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 391 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) การศึกษาระหว่างเดือน เมษายน ถึง เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2557 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูล โดยค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้ดำรงตำแหน่ง นายอำเภอสตึก เกษตรอำเภอ ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตร และพัฒนาการอำเภอสตึก หน่วยงานการศึกษา การเกษตร ประชาชนผู้ทำการเกษตร บุคคลที่มีความรู้ในชุมชนเกษตรปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 15 คน ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive) เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในอำเภอสตึกจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยได้สรุปดังนี้

1. ผลสำเร็จการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรอำเภอสตึก ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีอิทธิพลโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีอิทธิพลอยู่ในระดับสูง ทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ ด้านการจัดการแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.91$) การดำรงชีพอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 3.90$) ด้านการเรียนรู้ ด้านความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเอง ($\bar{X} = 3.89$) ถือว่ามีค่าอยู่ในระดับสูง แสดงว่าเมื่อเกษตรกรได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง รอบคอบ ตั้งใจ จึงนำไปประสบผลสำเร็จ สัมฤทธิ์ ชุมชนมีความร่วมมือกันทำงาน ทุกครอบครัวเข้ามามีส่วน

ร่วมในการรณรงค์ มีส่วนร่วมในการประสานงาน ประสานความร่วมมือ ภารกิจต่างๆ ประสบผลสำเร็จมีความรักใคร่กลมเกลียว มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีสังคมแบบคนไทยยุคอดีต พี่พวออาศัยกัน แลกเปลี่ยนผลผลิตกันเองในชุมชน มีการช่วยเหลือกันแบ่งปัน พี่พวอด้วยกัน ผลสำเร็จด้านการดำรงชีพ อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับสูงมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 3.90$, $SD = .451$ เมื่อเกษตรกร ได้ประยุกต์ใช้การดำเนินชีวิตตามรูปแบบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ครอบครัวมีความสุข การใช้จ่ายแบบพอเพียงทำให้มีเงินเหลือเก็บมีการเปลี่ยนวิถีทำเกษตรแบบใหม่แบบผสมผสานไม่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเหมือนก่อน ใช้รูปแบบการทำเกษตรแบบยั่งยืน 3 แบบ ได้แก่ (1) ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไว้กินเองไม่ต้องซื้อประเภทสวนครัวปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเองเหลือเพื่อแม่ข้างบ้าน (2) ปลูกพืชให้มีรายได้ประจำปี ประจำฤดู เช่น ปลูกข้าว ปลูกอ้อย ปลูกมัน ฯลฯ เพื่อขายไว้สำหรับเป็นทุนทำเกษตรในปีต่อไป หรือไว้ซื้อสิ่งจำเป็น เช่น รถไถ รถยนต์เป็นต้น (3) ปลูกพืชยืนต้นที่ให้มูลค่า แต่ต้องใช้เวลาเช่น ต้นยางนา ต้นประดู่ ต้นมะฮอกกานี ไว้เป็นพืชเงินออม ในอนาคต เมื่อเราปลูก ไว้เป็นเวลานานแล้วตัดขายไม่ต่าง ๆ เหล่านี้จะมีมูลค่ามากขึ้นตามปีที่ปลูก ด้านการเรียนรู้และด้านความเข้มแข็งพึ่งตนเอง มีผลสำเร็จอยู่ในระดับสูง เท่ากันมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 3.89$, $SD = .487$ แสดงว่าเมื่อเกษตรกรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ด้านความเข้มแข็งพึ่งตนเองและการเรียนรู้ เป็นผลสำเร็จอยู่ในระดับสูง เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีเงินเหลือเก็บฝากธนาคาร ไม่ต้องกู้เงิน เกษตรกรจึงมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้โดย ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ เกษตรกรได้ขวนขวายเรียนรู้ เพิ่มเติมจากชีวิตความเป็นอยู่ที่มั่นคง ยั่งยืน จึงมีกำลังใจในการพัฒนาอาชีพมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนและนอกชุมชน ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ต้องร่วมมือกันจัดแบ่งหน้าที่ทำงาน การที่มีหน่วยงานหลายฝ่ายมาร่วมกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี และมีเครือข่ายจากหลายฝ่ายมาร่วมปรึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันการรับฟังความคิดเห็นรับฟังความรู้ต่าง ๆ จากประสบการณ์แต่ละด้านก็จะได้การทำงานที่มีหลักธรรมาภิบาลเกิดประโยชน์สูงสุด

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตตามรูปแบบการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า

2.1 ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กันกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อื่น ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ คือเจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3)

2.3 ค่าที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ (ตัวแปรต้น) และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ (ตัวแปรตาม) มี 2 โมเดล คือ โมเดลที่ 1 เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) ที่พบว่าเมื่ออิทธิพลต่อ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีค่าสหสัมพันธ์ (R) เท่ากับ .789 โมเดลที่ 2 เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) ที่พบว่าเมื่ออิทธิพลต่อ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีค่าสหสัมพันธ์ (R) เท่ากับ .812

2.4 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของตัวแปรอิสระ (X) คือ ปัจจัยต่างกับตัวแปรตาม (Y) พบว่า โมเดลที่ 1 จะมีตัวแปรอิสระ 1 ตัวคือ เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) ที่สามารถพยากรณ์ถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ได้ร้อยละ 7.4 โมเดลที่ 2 จะมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) ที่สามารถพยากรณ์ถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ได้ร้อยละ 10.3

2.5 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ตัวแปรตามคือการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยตัวแปรอิสระคือปัจจัยต่าง ๆ (S.E. $_{est}$) พบว่า โมเดลที่ 1 เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) ที่สามารถพยากรณ์ถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ได้ร้อยละ 7.4 จะมีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ตัวแปรตามคือการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เท่ากับ 16.542 โมเดลที่ 2 จะมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) ที่สามารถพยากรณ์ถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ได้ร้อยละ 10.3 จะมีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ตัวแปรตามคือ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอ สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เท่ากับ 15.749

2.6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อทดสอบว่าจะสามารถใช้ตัวแปรอิสระคือ ปัจจัยต่าง ๆ ที่คัดเลือกเข้าสมการนี้มาพยากรณ์ตัวแปรตามคือ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์พบว่า โมเดลที่ 1 จะมีตัวแปรอิสระ 1 ตัวคือ เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) โมเดลที่ 2 จะมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแปรพยากรณ์ตัวแปรตามคือ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์เนื่องจาก ที่ค่า Sig น้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด

2.7 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (β) ของตัวแปรแต่ละตัวในรูปคะแนนมาตรฐาน สำหรับสร้างสมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนมาตรฐาน ค่า Beta สามารถบอกได้ว่าตัวแปรอิสระตัวใดมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามมากหรือน้อยกว่ากัน ถ้า Beta ของตัวแปรอิสระใดมีค่ามากกว่า (โดยไม่คิดเครื่องหมาย) แสดงว่าตัวแปรอิสระตัวนั้นมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามมาก ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า โมเดลที่ 1 มีตัวแปรอิสระ 1 ตัวคือ เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) จะได้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐานของตัวแปรอิสระ เท่ากับ .789 ($\beta = .789$) โมเดลที่ 2 มีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) จะได้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐานของตัวแปรอิสระ คือ เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) เท่ากับ .844 ($\beta = .844$) และการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) เท่ากับ .198 ($\beta = .198$) ซึ่งแสดงว่า เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์มากกว่า การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3)

2.8 ค่า t และค่า Sig เป็นค่าสถิติ t และค่าความน่าจะเป็น (Sig) ของการทดสอบ t สำหรับทดสอบว่าตัวแปรอิสระตัวใดควรนำไปใช้ในสมการพยากรณ์ได้บ้าง ถ้าค่า t มีค่าสูงอย่างมีนัยสำคัญ (หรือค่า sig มีค่าน้อยหรือเท่ากับระดับนัยสำคัญที่กำหนด) แสดงว่า สามารถนำไปใช้ในสมการพยากรณ์ได้ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) สามารถพยากรณ์การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรอำเภอสตึก ในจังหวัดบุรีรัมย์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยตัวแปรทั้งสองร่วมกันพยากรณ์การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ได้ร้อยละ 10 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์

(S.E._{est}) เท่ากับ 15.74916 และสามารถเขียนสมการถ้อยพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ } Y = 70.142 + 5.180 X_2 + 2.317 X_3$$

$$\text{สมการในรูปคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้ } Z_r = 0.789 Z_2 + 0.198 Z_3$$

3. รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า

3.1 บุคคลและครอบครัว สาเหตุที่ผ่านมารการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ไม่ประสบความสำเร็จเกิดจากเกษตรกรไม่มีความรู้เรื่องของหลักการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ขาดผู้นำชุมชนที่เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมองค์กรส่วนท้องถิ่นขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยงานราชการขาดการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง นโยบายรัฐบาล ขาดความต่อเนื่องด้านนโยบาย ที่จะช่วยเหลือเกษตรกรด้านราคาพืชผล ด้านจัดหาแหล่งน้ำ ด้านความรู้ในการเพาะปลูก

3.2 เครือข่ายชุมชน มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ครอบครัวในชุมชนต้องอาศัยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้อาศัยแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ต้องการผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นผู้คอยช่วยเหลือคอยชี้แนะ ช่วยประสานกับเครือข่ายอื่น องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งก็จะมีการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ชุมชน ตลาดชุมชน ธนาคารชุมชน กลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันและส่งตัวแทนประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน มีการประชุมปรึกษา ร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันตัดสินใจ แบ่งหน้าที่กันทำงานช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

3.3 ภาครัฐและภาคเอกชน มีส่วนสำคัญในการแนะนำส่งเสริมให้ความรู้ มอบทุนให้หันนโยบายภาครัฐช่วยด้านเทคโนโลยี เงินทุน ออกกฎหมายเพื่อประโยชน์แก่เกษตรกร การบูรณาการพืชผลการเกษตรการจัดการจัดหาแหล่งน้ำ การจัดหาเครื่องมือทางการเกษตร การจัดหาตลาดสินค้า การเกษตร

3.4 การจัดการบริหารที่มีคุณภาพ การพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ที่สำคัญคือ ต้องพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในระดับครอบครัวก่อนให้มีความรู้ในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้งถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ รูปแบบการดำเนินชีวิตระยะเวลา ควบคุมค่าการที่จะเป็นจุดเปลี่ยนสู่การทำเกษตรแบบยั่งยืน มั่นคง ในอนาคต และเป็นการแก้ปัญหาอย่างแท้จริงและถาวร โดยเกษตรกรและครอบครัวจึงต้องมีความรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้งรอบด้าน เข้าใจหลักทฤษฎีอย่างถูกต้องรู้ถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นมาในอนาคตเป้าหมายที่

ต้องการ และมีความขยันอดทน อดออม สนใจหาความรู้ สนใจศึกษาหาความรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าของตัวเกษตรกรเอง และต้องมีเจตคติที่ดีต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความเชื่อความมุ่งมั่น ที่จะทำให้สำเร็จ เพื่อความมั่นคง และยั่งยืนในอาชีพและชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอ สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผลสำเร็จ 4 ด้าน ดังนี้

1.1 การ ได้เรียนรู้ ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างสมาชิกในชุมชน มีการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการพัฒนาการทำเกษตร ด้านการทำการตลาด ด้านการบริหารจัดการร่วมกัน สอดคล้องกับ เกษแก้ว วิมลมาลา (2539 : 1) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึงรูปแบบการบริหารที่สมาชิกในองค์กร และผู้บริหาร มีโอกาสร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจ และกำหนดนโยบายในการบริหารร่วมกัน และ ธนากร สังเขป (2555 : 356) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ของชุมชนส่วนหนึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วม ส่วนหนึ่งมาจากความสามารถในการสื่อสารของผู้นำ และส่วนหนึ่งมาจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองของชุมชน จากปัจจัยข้อมูลข่าวสารต่างๆและจากปัจจัยภายนอกคือองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง การเรียนรู้มีส่วนสำคัญ ทำให้เกิดการคิด ได้คิดเป็น มีการพัฒนาที่เริ่มจากตัวเอง ขยายผล ไปสู่การพัฒนาชุมชน

สอดคล้องกับผลการวิจัยของสภาพพัฒนาแห่งชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ที่ได้สรุปถึงผลของการดำเนินงานของภาครัฐในการบริหาร โดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 และ 10 ทำให้เกิดผลสำเร็จด้านความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันและเงื่อนไข การมีความรู้มีคุณธรรม จากกลุ่มตัวอย่างอยู่ในเกณฑ์สูงถึงร้อยละ 75-85 ขณะที่ความเข้าใจในหลักความมีเหตุผลมีคะแนนร้อยละ 44 จากผลการสำรวจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรกรเป็นรูปธรรมนำไปสู่สถานะเศรษฐกิจครัวเรือน มีความพออยู่ พอกิน มีความมั่นคง ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ สามารถพึ่งตนเองได้ และแก้ปัญหาความยากจนของภาคครัวเรือนปรับการทำเกษตรแบบผสมผสาน ทำเกษตรอินทรีย์ วนเกษตร ลดรายจ่าย ลดการใช้สารเคมี เน้นการผลิตที่ยืดการมีเหตุผล ความขยันทำให้มีรายได้มั่นคง หลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน สามารถช่วยเหลือแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน และชุมชน

1.2 การจัดการแบบมีส่วนร่วม การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน เข้ามาร่วมจัดการองค์กรในชุมชน มีการพัฒนาร่วมกันจนเกิดเป็น กระแสที่ส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมาก และพร้อมกัน ดังนั้นชุมชน ได้เรียนรู้การจัดการแบบมีส่วนร่วม เกษตรกรได้เข้าใจการทำงาน ร่วมกัน การพึ่งพากันเป็นอย่างดีมีการร่วมมือร่วมแรงทำงานทำให้ประสบความสำเร็จในแต่ละด้าน สอดคล้องกับ สมยศ นาวิการ (2547 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการตัดสินใจเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหาร ระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานได้บังคับบัญชาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน ประกอบด้วย จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ร่วมกันจัดตั้งองค์กรชุมชน เริ่มตั้งแต่ ชมรม กลุ่ม เช่น กลุ่ม เกษตรกร กลุ่มชาวนา กลุ่มแม่บ้าน ร่วมกันประสานหน่วยงานราชการสถาบันการเงินภาครัฐและ ภาคเอกชน จัดตั้งสหกรณ์ชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน มีการพบปะพูดคุย ปรีกษาโดยมีศูนย์เรียนรู้ใน ชุมชนเป็นเสาหลักในการพูดคุย ร่วมกันบริหารองค์กร การจัดคัดเลือกผู้นำชุมชน บริหารองค์กร ที่จัดตั้งอย่างมีระเบียบแบบแผนและหลักการบริหารที่ดี เป็นต้น

สอดคล้องกับผลสรุปในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ด้าน การพัฒนาของชุมชน จนทำให้เกิดมีการรวมตัวของเกษตรกรในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชนสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน การพัฒนาชุมชนที่มีระบบ การผลิตสอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี กฎหมายและภูมิปัญญา ท้องถิ่น ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างภูมิคุ้มกันมีแผน ทำงานร่วมกันที่ทุกคนคำนึงถึงการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนร่วมกันสร้างประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนให้เข้มแข็ง ส่งเสริมแนวคิดเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ จัดเวที แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับการส่งเสริม ความรู้รัก สามัคคีในชุมชน เน้นส่งเสริมระบบคุณธรรม ความขยันซื่อสัตย์อดทน แบ่งปันสร้างผู้นำชุมชน สร้างแบบอย่างของ บุคคลแห่งคุณธรรม ภาครัฐมีการส่งเสริมให้ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนสร้างความ เข้มแข็งทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสร้างสังคม ที่มีคุณภาพ ชีวิตปลอดจากการก่อการร้ายและอาชญากรรม ยาเสพติด ภัยพิบัติ และการแพร่กระจายของโรค เติร์มพร้อมรับภัยพิบัติทางธรรมชาติ

1.3 ความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างถูกต้องเกษตรกร ได้พัฒนาการดำรงชีวิตแบบพอเพียง พอประมาณ เกิดความเข้มแข็งในระดับ ครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องคอยรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ สอดคล้องกับ พิทยา ว่องกุล (2542 : 7) ได้กล่าวว่าวิถีชีวิตเกษตรกรไทยสายสัมพันธ์แนวนอนนำไปสู่การพึ่งพากัน

จนกลายเป็นประเพณี วิถีชีวิต หรือระเบียบของชุมชน ซึ่งมีผลต่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชนในตัวเอง โดยปริยาย เป็นเศรษฐกิจที่ไม่ต้องจ้างหรือซื้อขาย เช่น การลงแขก ช่วยกันทำนา ทำสวน การปลูกบ้าน สร้างสาธารณสมบัติ หรือการร่วมกันล่าสัตว์ การร่วมกันทำการผลิตแล้วนำมาแบ่งปันกัน การร่วมกันรักษาป่าชุมชน (ดอนปู่ตาภาคอีสาน) เพื่อเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชน อีกทั้งยังมีกฎแห่งการแบ่งปันกันกิน โครงสร้างชุมชน/สังคมแบบมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐานการสร้างกลุ่มสร้างองค์กรที่เข้มแข็ง สร้างกองทุน และความร่วมมือที่ทรงพลัง บรรดาองค์กรชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในชนบท ล้วนอาศัยปฏิสัมพันธ์พวกพ้องเครือญาติและวัฒนธรรมทั้งสิ้น เกษตรกรสามารถดำรงชีพอย่างยั่งยืนจากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง ครอบคลุมถึงความมั่นคงในการดำรงชีพ ยั่งยืนในอนาคตที่จะมอบให้กับลูกหลาน ที่จะมาสานต่อเจตนารมณ์ ในการดำเนินชีวิต

แสดงว่าเมื่อใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้วเกษตรกรในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายร่วมกันจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อทำงานทำกิจกรรมชุมชนมากขึ้น ชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงของชุมชน ในประเทศที่แก้ปัญหาความยากจนภายในประเทศ จำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนจัดตั้งองค์กรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ร่วมกัน ชาวนาญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จในการขายข้าว เพราะทุกคนรอบครัวจะเอาข้าวเปลือกที่ได้ไปรวมกันที่สหกรณ์ชุมชน ให้สหกรณ์เป็นผู้นำข้าวไปประมูลขาย จึงทำให้ชาวนาญี่ปุ่นขายข้าวได้ในราคาสูง ในประเทศเกาหลีก็ประสบความสำเร็จจากการมีสหกรณ์ชุมชน สอดคล้องกับ ชนากร สังเขป (2556 : 247-258) การพัฒนาชุมชนในประเทศศรีลังกา การพัฒนาชุมชนสรร โวทัย การพัฒนาชุมชนของเอกชนในศรีลังกา เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมคล้ายกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของไทย ผลของการศึกษาจึงสอดคล้องกันทั้งสิ้น คือ จะต้องมีการร่วมมือทุกฝ่ายจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นเพื่อบริหารชุมชนตนเองอย่างเป็นระบบทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างธรรมมาภิบาลรับฟังความคิดเห็นของทุกคน

สอดคล้องกับผลของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 จากการสรุปผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 และ 10 ที่ประกาศใช้ ได้ผลการประมวลได้ในด้าน ความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเอง จากการปรับวิถีการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น สังคมมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสามารถรับมือกับวิกฤติเศรษฐกิจจากภายในและภายนอกประเทศ ความยากจน ได้ลดลงจากร้อยละ 9.6 ในปี 2549 เหลือร้อยละ 7.8 ในปี 2453 คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้นมาก เกษตรกรได้รับการประกันสุขภาพถึงร้อยละ 99.6 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ชลประทาน

1.4 ด้านการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึกจังหวัดบุรีรัมย์ คือ เกษตรกรได้มีการดำรงชีพมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืนการศึกษาผลของการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึกจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ประสบผลสำเร็จด้านมีอาชีพที่ยั่งยืน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ของอาชีพของประชาชนคนไทยทั้งประเทศ เพราะประเทศไทย อยู่ในภูมิภาคร้อนชื้นที่มีปริมาณน้ำฝนตามฤดูกาลเพียงพอต่อการเพาะปลูกสามารถปลูกพืชที่ให้ผล ได้เกือบทุกชนิดพืชที่ใช้ต้นใช้ใบเป็นอาหาร พืชที่ใช้หัวใช้เหง้าเป็นอาหารและเลี้ยงสัตว์ได้มากมาย ตลอดจนที่เป็นพืชสมุนไพรใช้ทำยารักษาโรคมามากมายประเทศไทยจึงเปรียบเสมือนแหล่งอาหาร ผักผลไม้ชั้นดีที่สุดของโลก เกษตรกรไทยยังรู้จักการจัดการเพาะปลูกพืชผลไม้ พืชอาหารประจำวัน เช่นข้าวเป็นอย่างดี ประเทศไทยมีผลไม้ทุกฤดูกาลเป็นสินค้าส่งออกไปทั่วโลกจนมีชื่อเสียงมากมาย โดยเฉพาะประเทศจีนนำเข้าผลไม้ไทยวันละหลายร้อยตัน และได้ราคาสูงกว่าผลไม้จากประเทศอื่น นับว่าประเทศไทยมีจุดแข็งในการการส่งออกอาหาร

ดังนั้นจากการศึกษาจึงพบว่าประเทศไทยมีประชากรยึดอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก มากที่สุดเพราะความได้เปรียบทางด้านภูมิประเทศคนไทยในประเทศต้องบริโภคอาหารจึงเป็น หลักประกันที่มั่นคงและยั่งยืน ในอาชีพเกษตรกร ในโลกนี้มนุษย์ไม่สามารถขาดอาหารได้เพราะ เป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตองค์กรยูเนสโกและองค์การอาหารของโลกจึงประกาศให้ทุกคน ตระหนักถึงแหล่งอาหารของโลกไม่ให้ขาดแคลน อาชีพเกษตรกรไทยจึงเป็นอาชีพที่ยั่งยืน

ความสำเร็จในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการเรียนรู้ ความ เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้ใช้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีพมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เพราะการเรียนรู้ จะได้รู้วิธีการรู้หลักปรัชญา ที่จะนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันใช้ในการแก้ปัญหาความยากจน มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ทุกครอบครัวร่วมเป็นสมาชิก ในเครือข่ายชุมชน พร้อมใจกันแบ่งงานกันทำประ โยชน์แก่ชุมชนมีจิตอาสาการที่จะเป็นผู้นำกลุ่ม เกษตรกรในชุมชน มีการไปศึกษาดูงานเผยแพร่ความรู้และรับเอาความรู้ของชุมชนอื่นมาศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับ นันทิพย์ วิกาวิน (2547 : 85) ได้ให้ความหมายว่าความรู้เป็น ผลที่ได้มาจากการเรียนรู้เกิดจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ เป็นความสามารถในการระลึกรู้ ออกในสิ่งที่เรียนรู้มาแล้ว ความรู้ในการพัฒนาในการแสวงหาความรู้โดยการอ่าน ฟังและการคิด เช่นเดียวกับ จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2551) กล่าวไว้ในหนังสือ เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ว่า การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บน พื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบ

วางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ความพอประมาณหมายถึง ความพอดีที่ไม่มากและไม่น้อยเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และ มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ (2549) ได้กล่าวถึง GNH คืออะไร จะมาแทน GDP ท่านได้กล่าวถึงการใช้ GNH ไม่ใช่เพื่อมาแทน GDP แต่เพื่อให้พวกตระหนักถึง ปัจจัยที่นำไปสู่ความสุขเพียงแต่เน้นตัวเลขทางการเงินของประเทศ GDP (Gross domestic product) แต่ต้องคำนึงถึง GTH ด้วย การพัฒนาที่ยั่งยืน GNH ประกอบด้วย การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การมีธรรมชาติที่ดี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบดัชนีความสุข มี 3 องค์ประกอบ ความพึงพอใจในการมีชีวิต (Life satisfaction) ความหวังในชีวิตหรืออายุยืน (Life expectancy) และ การรักษาระบบนิเวศน์ตามแบบฉบับเดิม (Ecology Footprint)

ดังนั้นจากผลการวิจัยเชิงปริมาณสามารถวัดค่าได้แม่นยำจากความเป็นจริง จึงสมควรนำผลการวิจัยไปขยายผลประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่ง Baulch และ Hoddinott (2000) ระบุว่าปัจจัยที่กำหนดพลวัตความยากจนของครัวเรือนในระยะยาวประกอบด้วย 4 ปัจจัยได้แก่ การสะสมทรัพย์สินทรัพย์สินเบื้องต้นที่ถือครอง การเปลี่ยนแปลงผลตอบแทนของทรัพย์สิน และ ผลกระทบระยะยาวจากเหตุการณ์ต่างๆความยากจนยังสะท้อนถึงความอดอยากหรือขาดแคลนถึงจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ดังนั้นเกษตรกรไทยจะออกจากความยากจนก็ด้วยการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีพความสำเร็จในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันดับที่ 4 คือการดำรงชีพอย่างยั่งยืน นับว่าเป็นสิ่งที่เกษตรกรปรารถนาอย่างยิ่งเมื่อเกษตรกรใช้การดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงทำให้มีการพัฒนาอาชีพมีความรู้มากขึ้น จึงพัฒนาอาชีพเกษตรกรให้มีรายได้ความเป็นอยู่มั่นคง เกิดความมั่นคง เกษตรกรสามารถยึดอาชีพเกษตรกร ต่อไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน ส่งต่ออาชีพสู่รุ่นลูกหลานให้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายมั่นคง จึงถือว่ามี การดำรงชีพอย่างมั่นคงยั่งยืนตลอดไป

สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้สรุปผลการดำเนินงานตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และ 10 ด้านการดำรงชีพอย่างยั่งยืนการติดตามประเมินผลพบว่าเกษตรกรมีการบรรลุความสำเร็จจากความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภาคเกษตรรัฐบาลเริ่มหันมาใส่ใจดูแล ทำให้เกษตรกรมีความเข้มแข็ง และยังสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีภูมิคุ้มกันสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งมีหลักประกันสุขภาพ มีการรักษาพยาบาลทั่วถึง บุคคลในครอบครัวได้รับการศึกษา ชุมชนมีความเข้มแข็งปราศจากอบายมุข ยาเสพติด การพนัน และอาชญากรรม ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความร่วมมือดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติช่วยกันรักษามลพิษแบบถาวร มีอาชีพที่มั่นคง ยั่งยืน มีรายได้เศรษฐกิจของ

ครอบครัว มั่นคง และเจริญเติบโต อย่างต่อเนื่อง มีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างมีความสุขและมี
อนามย์ที่ดี

**2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ
เกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ เจตคติต่อ
การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_2) การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน (X_3) โดยตัวแปร
ดังกล่าวสามารถพยากรณ์การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ได้ร้อย
ละ 65.90 ($R^2 = 0.659$) เมื่อพิจารณารายตัวแปร พบว่า เจตคติต่อการ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงในการดำรงชีวิต อยู่ในระดับสูงมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 3.98$ $SD. = .409$ แสดงว่าเจตคติความเข้าใจ
ความรู้ ค่านิยม กระแสนิยม ยังมีอิทธิพลต่อเกษตรกรอย่างสูงเจตคติเหล่านี้บางครั้งก็ได้รับอิทธิพล
จากข่าวลือจากคำบอกเล่าต่อกันมา หรือจากคำโฆษณา จนฝังในใจเกิดเป็นความคิด ชอบไม่ชอบ
เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เกิดเป็นเจตคติที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการตัดสินใจของเกษตรกร
ที่จะดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหนียวแน่น ตั้งใจ มุ่งมั่นให้เกิดผล
สำเร็จ จึงกล่าวได้ว่าเจตคติเป็นก้าวแรกที่จะทำให้การขับเคลื่อนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดเริ่มต้นที่ดีจนไปถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ ส่วนการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน
มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 3.98$ $SD. = .405$ อยู่ในระดับสูง แสดงถึงเกษตรกร โดยทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่มี
ความรู้ น้อยอยู่ในระดับประถมศึกษาจึงขาดความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
อย่างลึกซึ้ง ไม่มีความพร้อมในการตัดสินใจจะทำหรือไม่ทำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในสังคมชนบท ในกลุ่มเกษตรกรยังต้องพึ่งผู้ที่มีความรู้มากกว่ามาชี้แนะหรือทำเป็นตัวอย่างให้เห็น
ผู้นำชุมชนจึงมีอิทธิพลมากที่สุดสำหรับจะขับเคลื่อนการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งในชุมชนก่อนข้างหายากเพราะต้องเป็นผู้เสียสละ
ต้องมีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจเสมอและพร้อมเป็นแบบอย่างให้ชุมชนทำตาม ต้องมี
ความรู้ประสบการณ์ต้องเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานอื่น ได้ดี และยอมสละเวลาส่วนตัวเพื่อผู้อื่น
สอดคล้องกับ แอน โทนี (Anthony 1978:3) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่มีความ
เกี่ยวข้องมีส่วนในการตัดสินใจ ได้ใช้ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ช่วยแก้ปัญหา เช่นกันกับ เกศแก้ว
วิมลมาลา (2539 : 1) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึงรูปแบบการบริหาร
ที่สมาชิกใช้องค์กร และผู้บริหารมีโอกาสร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจ และกำหนด
นโยบายบริหารร่วมกัน นอกจากนั้น รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีผู้นำอิทธิพล
ของภาวะผู้นำเป็นข้อสมมุติส่วนบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ และความสามารถซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำ

องค์กรในความคิดเห็น มีการพัฒนาผ่านกระบวนการสังเคราะห์และประสบการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นในตัวผู้นำ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม กับบุคคล ซึ่งอยู่ในตำแหน่งภาวะผู้นำ

ดังนั้น การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนเป็นความสำคัญในการช่วยชี้แนะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและให้ความร่วมมือมีส่วนอย่างมากในการสนับสนุนเกษตรกรในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและองค์กรต่างๆต้องร่วมมือกันจัดแบ่งหน้าที่ทำงาน การที่มีหน่วยงานหลายฝ่ายมาร่วมกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี และมีเครือข่ายจากหลายฝ่ายมาร่วมปรึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การรับฟังความคิดเห็นรับฟังความรู้ต่างๆจากประสบการณ์แต่ละด้านก็จะได้การทำงานที่มีหลักธรรมมาภิบาลเกิดประโยชน์สูงสุด

3. รูปแบบการพัฒนาการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยชุดของการพัฒนาดังนี้

3.1 ระดับบุคคลและครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ อานันท์ชนก สกนชวัฒน์ (2555:85) ลักษณะ โครงสร้างประชากรของครัวเรือนมีหัวหน้าครอบครัวที่มีอายุสูงขึ้น มีหัวหน้าครอบครัวที่มีอายุ 60 ปีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อัตราการพึ่งพิงเพิ่มขึ้น ประชากรในวัยทำงานลดลง สะท้อนให้เห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น จากร้อยละ 14.4 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 34.9 ในปี 2552 สอดคล้องกับการสำรวจจากแบบสอบถาม หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ชายส่วนใหญ่และมีอายุระหว่าง 50-59 ปี และหัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศหญิงมีมากขึ้นถึง ร้อยละ 36.60 แสดงว่าเพศหญิงเริ่มมีการยอมรับในสังคมเกษตรกรว่ามีความรู้ความสามารถไม่แพ้เพศชายมีความละเอียดอ่อนในการรับรู้การตัดสินใจและการพัฒนาเพศหญิงมีภาวะผู้นำมากขึ้นในครัวเรือนเกษตรกรมีทัศนคติเปิดกว้างขึ้นใคร่เก่งกว่ามีภาวะผู้นำมากกว่าที่ยอมรับให้ผู้นั้นขึ้นมาเป็นผู้นำครอบครัวไม่เลือกเพศดังแต่ก่อน

ดังนั้นเห็นได้จากการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนก็สอดคล้องกับการวิจัยของ อานันท์ชนก สกนชวัฒน์ (2555: 69) หัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด กล่าวคือผลสำเร็จในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการดำรงชีพอย่างมั่นคงยั่งยืน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตยึดหลักความพอดี พอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันกับตนเองและครอบครัว และต้องอยู่บนเงื่อนไขมีความรอบคอบระมัดระวัง มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน อดทน เมื่อเกษตรกรยึดหลักเหล่านี้ ทำให้การประกอบอาชีพก้าวหน้าอย่างมั่นคง มีผลกำไร มีเงินเก็บ เงินออม ทำให้มีความยั่งยืนถึงเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศจะตกต่ำหรือเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ก็ไม่ทำให้มีชีวิตที่ลำบาก เนื่องจากเกษตรกรได้รับความไว้วางใจ คนรอบ

ข้างจากเครือข่าย จากสถาบันการเงิน และเมื่อเกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ พอเพียง พอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อมีการเก็บออม ไม่ใช่จ่ายเกินกำลังตน ทำให้ไม่เดือนร้อนเมื่อเจอเศรษฐกิจตกต่ำครอบครัวอยู่อย่างมีความสุขจึงเป็นชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน

คนและครัวเรือนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกทีเดียว เกษตรกรจะต้องเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำความเข้าใจหลักของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง ถูกต้อง ต้องมีผู้รู้มาบรรยาย อบรมแนะนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหัวใจของการเริ่มประยุกต์ใช้ชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยงานภาครัฐจะต้องเข้ามาบิบทบาทในการเป็นผู้ช่วยด้านความรู้ ด้านก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ ชุมชนที่มีผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นที่ปรึกษากับทุกคนให้มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีก่อนที่จะเริ่มดำเนินการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คนและครัวเรือนจะต้องส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนมีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง จัดศูนย์เรียนรู้ซึ่งทุกครัวเรือนได้เป็นสมาชิกเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนได้ใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ทุกครัวเรือนมีความรู้ในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต การส่งเสริมให้ชาวนาได้ทดลองใช้รูปแบบการทำนาแบบการทำเกษตรสร้างรายได้ 3 ประการ ได้แก่ (1) รายได้ประจำวัน ส่งเสริมปลูกพืชสวนครัว พืชหมุนเวียน เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ (2) รายได้ประจำปี คือรายได้จากการทำนา และ (3) รายได้จากการออม คือการปลูกพืชยืนต้นสลับการทำนา ทำสวนประเภทต้นยางนา ต้นมะฮอกกานี ที่ต้องใช้เวลาในการใช้ประโยชน์ แต่ต้นไม้นี้สร้างมูลค่าเพิ่มในตัวเองถือเป็นการออมเงินเพื่ออนาคต เช่น การปลูกต้นยางนาสลับทำนา เป็นการสร้างรายได้เป็นเงินออมเพื่อให้มีความมั่นคงและยั่งยืนในอนาคตภายหน้า

คนและครัวเรือนจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งสำคัญอันดับสอง เกษตรกรที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีความคิด ความเห็นชอบ ความนิยมชมชอบถึงวิธีการ กระทำและผลของการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมีความมุ่งมั่น และความต้องการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามมา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.98$ $SD = .405$) ซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในระดับมาก

3.2 เครือข่ายชุมชน ในสังคมเกษตรยังใช้ชีวิตแบบเดิมๆมีการรวมกลุ่มในหมู่บ้าน สร้างชุมชนในหมู่บ้าน ยังเป็นสังคมแบบญาติมิตร มีการพึ่งพาอาศัย ไปมาหาสู่กันภายในชุมชน มีศูนย์กลางชุมชนไว้พูดคุย สนทนา ประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ ข่าวสารกันบางชุมชนก็

จะใช้ร้านค้าในชุมชนนัดพบพูดคุยกัน ประชุม ปรีกษาหารือดังนั้นความรู้ความเข้าใจ จึงเกิดจาก ศูนย์กลางชุมชน เกิดจากเครือข่ายมิตรถ่ายทอดจากผู้หนึ่งไปอีกหลายคนจนเกิดเป็นความรู้ท้องถิ่น เกิดภาวะผู้นำ เกิดปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้ก็จะเผยแพร่ความรู้ให้กันดังนั้นจึงเกิดการรวมตัวจัดตั้งองค์กร ชุมชนเป็นเครือข่ายในแต่ละชุมชนเกิดความร่วมมือซึ่งกันและกันจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน กลุ่ม เกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ศูนย์เรียนรู้ ธนาคารชุมชน องค์กรหรือเครือข่ายชุมชนจึงมีบทบาท อย่างมากในชุมชนเกษตรกรทุกครัวเรือน จึงต้องการเป็นสมาชิกในเครือข่ายชุมชนจึงมีอิทธิพลอยู่ ระดับสูงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.89$ $SD = .544$) เนื่องจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยความ พร้อมของชุมชนในการร่วมจัดตั้งองค์กรในชุมชน ที่จะเป็นตัวหนุนนำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการพัฒนาองค์กรชุมชน ให้เป็นรูปสหกรณ์ชุมชน มีองค์กรจัดตั้งชุมชนเป็นรูปธนาคารชุมชน การร่วมกันจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ การรวมกันจัดตั้งชุมชนเฝ้าระวังรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีการ จัดการชุมชนที่ดี หน่วยงานชุมชนจัดตั้งเครือข่ายนอกชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทช่วยเหลือ เกษตรกร สอดคล้องกับ ธนาคาร สังเขป (2555 : 47) ได้กล่าวไว้ว่าชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะ 7 ประการ ดังนี้ ชุมชนที่รวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีความเอื้ออาทรต่อกัน รักสามัคคี ชุมชนที่มีการพึ่งตนเองได้ในระดับสูง มีอำนาจต่อรองสูง ชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ชุมชน ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่มีผู้นำเก่งดี มีสถานะเป็นผู้นำสูง ชุมชนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ มีแผนพัฒนาตนเอง ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม

การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนมีความสำคัญอย่างมากจากการศึกษาด้านวัฒนธรรม ของคนไทยในภาคอีสาน จะมีความเชื่อถือในผู้นำท้องถิ่นอย่างมาก ถือเป็นผู้นำในการรูปแบบการ ปฏิบัติตน ความเชื่อ ตามผู้นำ และยอมเป็นผู้ตามที่ดี ดังนั้นในชุมชนจึงมอบความเชื่อใจ ความ เคารพในผู้นำ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การ ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นความสำคัญในการประยุกต์ใช้การ ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำครอบครัวต้องพร้อม ครอบครัวต้องพร้อม ไปในทิศทางเดียวกันจึงจะประสบความสำเร็จและยังต้องพึ่งพิงเครือข่ายเช่นผู้นำชุมชนในการ แนะนำ การชักนำให้ปฏิบัติอยู่ในรูปแบบการบริหารจัดการอย่างถูกต้อง ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญ จากค่าทางสถิติ ผู้นำชุมชนมีอิทธิพลอยู่ในระดับสูงค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 3.98$ พิจารณาเป็นรายชื่อจะเห็นว่า การได้รับการส่งเสริมความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชนต่อราคาผลผลิตมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.18$ ถือว่า ค่าเฉลี่ยความสำคัญของผู้นำชุมชนสำคัญมาก ผู้นำครอบครัวจำเป็นจะต้องเป็นผู้เปิดใจกว้าง รับความคิดเห็นผู้อื่นยอมรับการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตัวเองแก่ผู้อื่น

3.3 การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน การสนับสนุนจากภาครัฐ นับว่ามี ความสำคัญมาก เพราะภาครัฐสามารถออกนโยบายสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมเกษตรกรในการดำรงชีพ รัฐมีงบประมาณให้เกษตรกรด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการจัดหาแหล่งเรียนรู้ จัดหาผู้รู้ผู้รับผิดชอบใน ศูนย์เรียนรู้จัดหาแหล่งเงินทุน จัดการป้องกันภัยธรรมชาติแก่เกษตรกร เป็นผู้จัดหาตลาด เป็นแหล่ง ระบายสินค้าเกษตรกรดังนั้นการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุด ต่อการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีอิทธิพลอยู่ในระดับสูง อยู่ที่ ($\bar{X} = 3.87$ $SD = .545$) ส่วนการสนับสนุนจากภาคเอกชน องค์กรเอกชนเริ่มมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือ เกษตรกรเอกชนหลายองค์กรใส่ใจในความเป็นอยู่ใส่ใจในการประกอบอาชีพของเกษตรกร เพราะ ทุกองค์กรเริ่มเข้าใจว่าความเจริญเติบโตของประเทศ เศรษฐกิจของชาติจะเติบโตไปข้างหน้า ต้องอาศัยรากฐานของประชาชนที่มั่นคง รากฐานที่ร่ำรวยมั่นคง ดังนั้นจะทำให้ฐานของประเทศ มั่นคง คือต้องทำให้เกษตรกรที่มีอยู่ ร้อยละ 90 ของประชากรไทย นั้นร่ำรวย เข้มแข็ง มั่นคง ดังนั้น ภาคเอกชนเห็นความสำคัญที่ประเทศชาติทุกส่วนต้องไปด้วยกัน ถ้ามีส่วนใดหล้าหลัง ก็จะทำให้ทุก ฝ่ายหล้าหลังไปด้วย จะเห็นได้จากภาคธนาคารได้ให้ดอกเบี้ยต่ำแก่เกษตรกร หาแหล่งเงินทุนให้ เกษตรกรกู้โดยจ่ายดอกเบี้ยเป็นฤดูกาล เช่น ธ.ก.ส. ธนาคาร SME ธนาคารพาณิชย์บางแห่ง บริษัทซี พีจำกัด ลงมาส่งเสริมเกษตรกรปลูกพืชพันธุ์ดี ที่ให้ผลผลิตดี แนะนำวิธีการเพาะปลูกอย่างเป็น ระบบ การเลี้ยงสัตว์อย่างเป็นระบบ ใช้เทคโนโลยีทันสมัย บริษัทปูนซีเมนต์ไทยจำกัดส่งเสริม การทำเกษตรครบวงจร การปลูกพืชที่เน้นปลอดภัยพืช รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นภาคเอกชน มีความสำคัญและมีอิทธิพลอยู่ระดับสูงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.78$ $SD = .545$)

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึกจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์กับเกษตรกรในเขตอำเภอ สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และเกษตรกรทั่วไปได้ใช้รูปแบบในการพัฒนา การดำเนินชีวิตซึ่งแก้ปัญหา ความยากจน ในกลุ่มเกษตรกรไทยมาช้านาน ให้เข้าใจการวางแผนการดำเนินชีวิตในรูปแบบ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้ที่ใช้รูปแบบตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังและเข้าใจหลักปรัชญาอย่างถูกต้อง มีผลดีแก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก ทำให้การดำรงชีวิตดีขึ้น มีความสุข มีความสมดุลมีสถานะมั่นคง ยั่งยืน สามารถออกจากความ ยากจนได้ จึงได้นำมาเป็นข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 49.10 รองลงมาเป็นผู้ที่มีความรู้ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 40.20 และผู้ที่มีความรู้ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 10.70 ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดให้มีการเรียนรู้ให้เข้าใจมีการเรียนรู้ มีศูนย์เรียนรู้ หน่วยราชการจะต้องรณรงค์ให้ที่ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้งและเข้าใจอย่างถ่องแท้ ชุมชนจะต้องส่งเสริมร่วมจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ หน่วยราชการจะต้องร่วมกันจัดตั้งรณรงค์ ให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้งและเข้าใจอย่างถ่องแท้ ชุมชนจะต้องส่งเสริมจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และมีผู้มีภูมิความรู้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจกับเกษตรกรทุกคน

1.2 เจตคติต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มีอิทธิพลโดยรวมอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.90$ $SD = 4.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอิทธิพลอยู่ในระดับสูงทุกด้าน แสดงว่า เจตคติของเกษตรกรยังมีเจตคติต่อการพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ด้นัก เกษตรกรอาจเคยเห็นความล้มเหลวของบางคน จึงทำให้มีเจตคติต่อต้าน ดังนั้นผู้นำชุมชนเพื่อนบ้าน ชุมชนและหน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องหาผู้มีความรู้จริงและผู้ที่เหมาะสมผลสำเร็จมาเป็นผู้อบรมชักชวน และแนะนำวิธีอย่างถูกต้อง ให้เกษตรกรมีเจตคติที่ดีมีความคิดที่จะใช้การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมุ่งมั่น มั่นใจ อดทน และมุมานะจนสำเร็จ

1.3 การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนจากผลการวิจัยมีอิทธิพลอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.98$ $SD = .405$) ด้านการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนจึงมีส่วนสำคัญมากในสังคมเกษตรกรไทย จะมีความนับถือผู้ที่ป็นผู้นำในชุมชน ผู้นำในองค์กรค่อนข้างมาก ผู้นำชุมชน จะเป็นผู้นำ พุดนำ ปฏิบัตินำ และมีผู้ตามเสมอ ผู้นำชุมชนที่ดีจึงเป็นหลัก สำคัญของชุมชน และเป็นตัวเชื่อมกับเครือข่ายได้ดี ในการขับเคลื่อนรูปการพัฒนการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงควรเริ่มที่ผู้นำชุมชน เมื่อผู้นำประสบความสำเร็จก็จะมีผู้ตาม และผู้นำที่ดีก็จะเป็นผู้ชักชวน ผู้ประสานที่ดี ผลงานจะสำเร็จโดยง่ายต้องมีผู้นำชุมชนที่เก่งและฉลาด

1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลมาก มีหลายด้านด้วยกัน ปัจจัยอิทธิพลเครือข่ายชุมชน วัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม ปัจจัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ปัจจัยจากระแสนิยม ต่อการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการวิจัย ปัจจัยทุกด้านล้วนมีความสำคัญต่อการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนในกลุ่มเกษตรกรได้อย่างลึกซึ้ง โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ควรมีการศึกษาการทำเกษตรแบบยั่งยืน โดยปลูกพืชที่ให้คุณค่า 3 ระดับ ได้แก่ พืชผลไม้ที่ให้ผลผลิตประจำวัน หรือประจำสัปดาห์ เป็น ค่าใช้จ่ายประจำวัน พืชผลไม้ที่ให้ผลผลิต เป็นฤดูกาลหรือเป็นปี เป็นค่าใช้จ่ายประจำปี และการปลูกต้นไม้เป็นการออมเงินระยะยาว เพื่อสร้างความมั่นคงยั่งยืนใน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY